

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/117/99

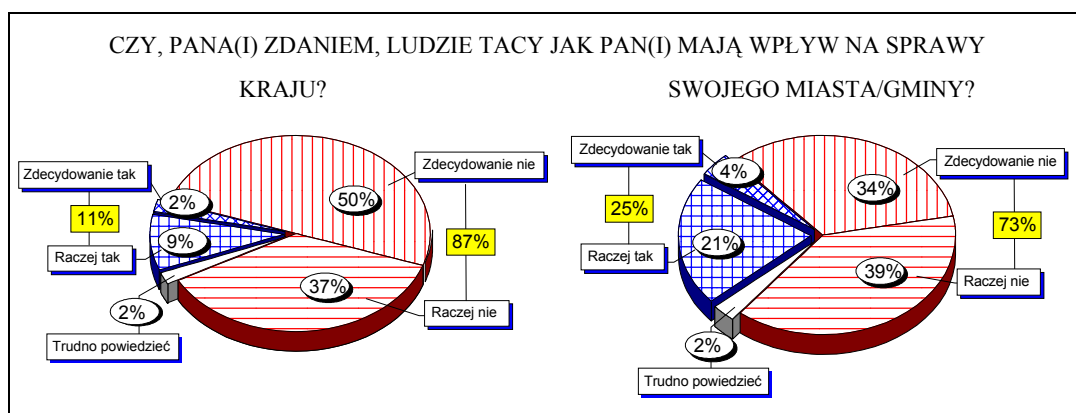
POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY PUBLICZNE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Jedyne 11% badanych uważa, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na to, co się dzieje w kraju. Poczucie możliwości oddziaływania na sprawy lokalne jest częstsze - deklaruje je 25% ankietowanych. Można zatem powiedzieć, że zdecydowana większość respondentów sądzi, iż zwykli obywatele nie mają możliwości odgrywania istotnej roli w sprawach publicznych - zarówno krajowych, jak i lokalnych.

- Opinie na temat możliwości oddziaływania na sprawy kraju w pewnym stopniu zależą od poglądów i sympatii politycznych. Przekonanie, że zwykli ludzie mają wpływ na bieg spraw w Polsce, występuje ponad dwukrotnie częściej wśród badanych o poglądach prawicowych niż wśród osób utożsamiających się z lewicą.
- Z kolei poczucie wpływu na sprawy lokalne nie zależy od poglądów politycznych, ale od charakteru i wielkości miejsca zamieszkania badanych. Największe jest wśród mieszkańców wsi, w miastach zaś - tym mniejsze, im większe miasto zamieszkują ankietowani.
- Zdaniem największej grupy badanych przeobrażenia, jakie zaszły w Polsce po roku 1989, nie spowodowały zmian w zakresie możliwości oddziaływania na sprawy krajowe (44% wskazań) i lokalne (49%). Opinie na ten temat zależą od poglądów politycznych, jeśli chodzi o sprawy kraju, i od wielkości miejsca zamieszkania w przypadku spraw lokalnych.

Poczucie możliwości oddziaływania na sprawy publiczne, zarówno krajowe, jak i lokalne - miasta/gminy, jest istotnym elementem uczestniczenia w społeczeństwie obywatelskim. W ciągu niemal półwiecza istnienia w Polsce ustroju totalitarnego obywatele w znikomym stopniu mogli mieć wpływ na sprawy dotyczące ogółu, przede wszystkim zaś pozbawieni byli możliwości udziału w demokratycznych procedurach wyborczych. Czy w ciągu dziesięciu lat funkcjonowania systemu demokratycznego poczucie wpływu Polaków na sprawy publiczne uległo zmianie¹?

WPLYW NA SPRAWY KRAJU

Ogólnie można powiedzieć, że poczucie możliwości oddziaływania na sprawy kraju ma stosunkowo niewielką część społeczeństwa. Zdecydowana większość badanych uważa, że zwykli obywatele nie mają wpływu na to, co się dzieje w Polsce².

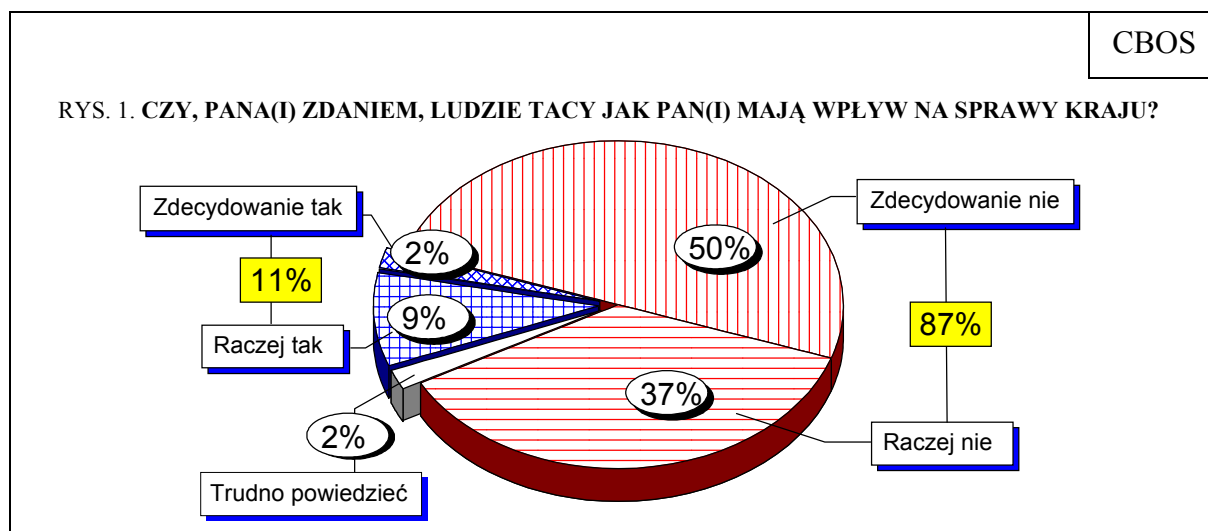
Tabela 1

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju ?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	VI '92	VII '93	X '97	V '99
	w procentach			
Tak	7	10	19	11
Nie	91	86	76	87
Trudno powiedzieć	2	4	5	2

¹ Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (108) przeprowadzono w dniach od 6 do 12 maja '99 na liczącej 1074 osoby reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych Polaków.

² Pytania dotyczące poczucia wpływu zadawane były techniką projekcyjną - pytaliśmy o „ludzi takich jak Pan(i)”. Odpowiedzi należy interpretować jako wyraz własnych odczuć badanych.

Trzeba dodać, że wśród respondentów uważających, iż ludzie tacy jak oni mają wpływ na sprawy kraju, zdecydowanie przeważają odpowiedzi „raczej tak”, podczas gdy wśród osób będących przeciwnego zdania przewagę mają wskazania „zdecydowanie nie”. W maju '99 równo połowa badanych była całkowicie przekonana, że nie ma wpływu na sprawy kraju.

W państwie demokratycznym obywatel ma możliwość oddziaływania na sprawy kraju przede wszystkim poprzez udział w wyborach. W połowie roku '92, do którego to momentu odnosi się pierwszy pomiar, badani mieli za sobą „częściowo demokratyczne” wybory kontraktowe oraz w pełni demokratyczne wybory prezydenckie '90 i parlamentarne '91. Mimo to poczucie wpływu na bieg zdarzeń w kraju było udziałem niewielkiej liczby badanych. W roku '93 sytuacja zmieniła się nieznacznie, natomiast w październiku '97 odnotowaliśmy niemal dwukrotny wzrost odsetka osób twierdzących, że zwykli obywatele mają wpływ na sprawy publiczne. Półtora roku później - w maju '99 - wskazania wróciły znowu do poziomu z połowy roku '93.

Wytlumaczenie zarejestrowanego w październiku '97 prawie dwukrotnego wzrostu poczucia wpływu na sprawy kraju wydaje się proste. Badanie przeprowadzone było miesiąc po kolejnych wyborach parlamentarnych, zmieniających zasadniczo układ polityczny w Sejmie. Ludzie mieli więc wtedy w świeżej pamięci doświadczenie bezpośredniego wpływu na kształt sceny politycznej kraju. To mogło sprawić, iż dwukrotnie wzrosło

przekonanie, że obywatele mają możliwość odgrywania istotnej roli w życiu kraju. Nie zmienia to jednak faktu, że opinię taką wyraził wówczas tylko co piąty badany, a zdecydowana większość była przeciwnego zdania.

Wpływ „doświadczenia wyborczego” na poczucie oddziaływania na sprawy kraju okazał się jednak nietrwały, gdyż półtora roku później poziom poczucia wpływu na sprawy publiczne powrócił do stanu z roku '93. Co więcej, różnica w poglądach na ten temat wśród badanych, którzy brali udział w wyborach '97, a tymi, którzy w nich nie uczestniczyli, jest niewielka.

Tabela 2

Czy brał(a) Pan(i) udział w ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu 21 IX '97?	Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?			
	Tak*	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Tak	12	40	46	2
Nie	9	33	55	3

* Ze względu na niewielkie liczebności zsumowano odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”.

V Cramera=0,109

Udział w wyborach nie jest więc wystarczającym powodem, by trwale wpłynąć na przekonanie o możliwości wpływu na sprawy publiczne. Wyraźniejsza jest natomiast zależność odwrotna: im silniejsze przekonanie o braku możliwości oddziaływania na sprawy kraju, tym mniejsza gotowość do udziału w wyborach.

Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?	Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ęła)by Pan(i) w nich udział?	
	Tak	Nie
	w procentach	
Tak	72	28
Raczej nie	63	37
Zdecydowanie nie	53	47

V Cramera=0,130

Cechy społeczno-demograficzne ankietowanych w nieznacznym stopniu różnicują opinie na ten temat. Obecnie tylko kadra kierownicza i inteligencja wyróżnia się nieco większym niż inni poczuciem wpływu na sprawy kraju, natomiast rolnicy i osoby pracujące na własny rachunek - mniejszym.

Czynnikami w pewnym stopniu różnicującym opinie respondentów są ich poglądy i sympatie polityczne. Przekonanie, że zwykli ludzie mają wpływ na bieg spraw w kraju, jest ponad dwukrotnie częstsze wśród badanych identyfikujących się z prawicą niż wśród osób utożsamiających się z lewicą³. Natomiast wśród sympatyków poszczególnych ugrupowań politycznych opinie w tej sprawie kształtują się następująco:

Tabela 4

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
UW	30	67	3
AWS	17	79	4
PSL	12	88	0
SLD	7	93	0
Niezdecydowani	8	89	3
Nie zamierzający głosować	8	90	2

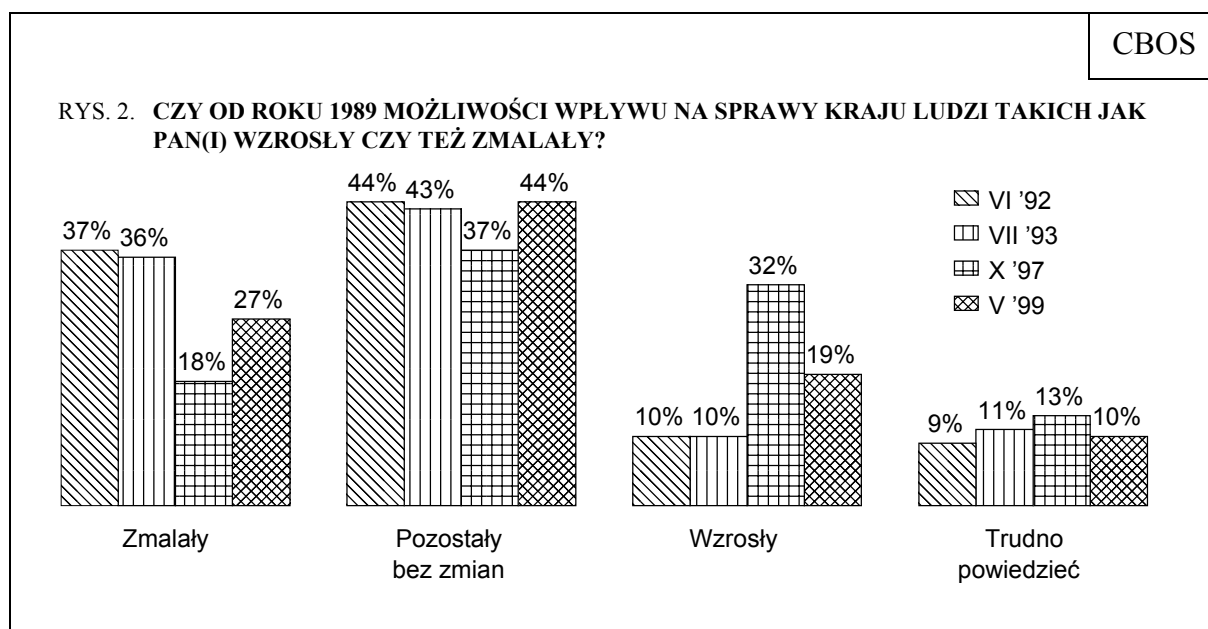
V Cramera=0,186

Można byłoby przypuszczać, że poczucie wpływu na sprawy kraju po części kształtuje pozycja, jaką na scenie politycznej zajmuje partia, którą popiera badany. Oddziaływanie tego czynnika jest jednak niewielkie, o czym świadczy mała różnica w poglądach na ten temat między zwolennikami współtworzącej rząd AWS i opozycyjnego PSL. Interesujące natomiast jest, że stopień „alienacji politycznej” sympatyków SLD jest taki sam jak osób odcinających się od uczestnictwa w wyborach. Z drugiej strony elektorat UW wyróżnia się wysokim

³ Patrz tabele aneksowe.

poziomem poczucia wpływu na sprawy kraju. Trudno o wyjaśnienie tego zjawiska na podstawie posiadanego materiału, gdyż nie uwidocznił się wpływ innych cech - wykształcenia i miejsca zamieszkania - charakteryzujących elektorat tej partii

Jak natomiast badani postrzegają wpływ zmiany ustroju na swoje możliwości oddziaływania na sprawy kraju? Pytaliśmy o to czterokrotnie - w latach '92, '93, '97 i '99. Każdorazowo ankietowani najczęściej odpowiadali, że możliwości te pozostały bez zmian w stosunku do sytuacji z roku '89. W latach '92 i '93 tylko jedna dziesiąta badanych miała poczucie, że od roku 1989 zwiększyły się ich możliwości oddziaływania na sprawy kraju, ponad jedna trzecia zaś była przeciwnego zdania. W październiku '97 odnotowaliśmy trzykrotny wzrost liczby osób twierdzących, że wzrosły ich możliwości wpływu na sprawy kraju (z 10% do 32%), spadek zaś o połowę (do 18%) odsetka konstatujących, że zmalały. W maju '99 liczba osób przekonanych o wzroście możliwości oddziaływania na bieg spraw w Polsce znowu zmalała, jednak do poziomu dwukrotnie wyższego niż w latach '92 i '93. Obecnie poczucie zmniejszenia się wpływu obywateli na sprawy publiczne przeważa nad przekonaniem o jego zwiększeniu.

Wy tłumaczenia należy zapewne szukać w występującej jednocześnie - jak to wynika z innych badań⁴ - dominacji niezadowolenia z funkcjonowania demokracji w naszym kraju oraz przeświadczenia, że ciągle jesteśmy bliżej systemu niedemokratycznego niż demokratycznego. Niewątpliwie zjawisko to ma swoje źródła w nieprzystawaniu wyobrażeń o idealnym społeczeństwie demokratycznym do obecnej rzeczywistości, nie zawsze doskonałej. Może zarazem świadczyć o daleko posuniętej „alienacji politycznej” społeczeństwa.

Trzeba też pamiętać, że w latach '92 - '93, kiedy to odnotowaliśmy bardzo wysoki odsetek badanych przeświadczonych o zmniejszeniu się wpływu ludzi takich jak oni na sprawy publiczne, jednocześnie najsilniej odczuwane były negatywne skutki zmian gospodarczych. Mieliśmy wówczas do czynienia zarówno z bardzo dużym niezadowoleniem z rozwoju ogólnej sytuacji w kraju, jak i z własnych warunków życia. Można przypuszczać, że deklaracje zmniejszenia się po roku 1989 wpływu zwykłych obywateli na sprawy kraju są także, przynajmniej po części, inną formą artykulacji ogólnego niezadowolenia z bieżącej sytuacji. Dotyczy to również wyników uzyskanych w maju tego roku. Równolegle bowiem, mimo pewnej poprawy, był to okres raczej złych nastrojów społecznych, dominacji przeświadczenia, że sytuacja w kraju zmierza w złym kierunku⁵. Natomiast w październiku '97 przeważały dobre oceny kierunku rozwoju sytuacji w Polsce.

Przekonanie, że w ostatnim dziesięcioleciu wzrosły możliwości wpływu obywateli na sprawy kraju, jest tym większe, im wyższy poziom wykształcenia. Badani z wyższym wykształceniem oraz uczniowie i studenci to jedyne grupy, w których najwięcej osób konstatuje wzrost tych możliwości, natomiast wśród kadry kierowniczej i inteligencji występuje równowaga opinii o wzroście możliwości oddziaływania i braku zmian w tym względzie. W pozostałych grupach społecznych i kategoriach demograficznych najczęstszy jest pogląd, że możliwości wpływu zwykłych obywateli na sprawy kraju pozostały bez zmian. Wyjątek stanowią jeszcze rolnicy, wśród których z kolei opinie o braku zmian równoważą się z opiniami o zmniejszeniu się tych możliwości. Warto dodać, że przy dominacji

⁴ Por. komunikat CBOS „Społeczna ocena demokracji i instytucji politycznych” kwiecień '99.

⁵ Por. komunikat CBOS „Nastroje społeczne w maju” maj '99.

przeświadczenia o braku zmian, opinie o zwiększeniu się możliwości oddziaływania na sprawy kraju przeważają wśród osób pracujących na własny rachunek oraz pracowników umysłowych niższego szczebla, a także mieszkańców wielkich miast oraz ludzi młodych.

Czynnikiem wyraźnie różnicującym opinie o tym, czy w ciągu ostatnich 10 lat możliwości wpływu obywateli na sprawy kraju wzrosły czy też zmalały, są poglądy polityczne. Lewicowe wyraźnie sprzyjają ocenie krytycznej - niemal co trzeci z tej grupy uważa, że jego możliwości w tym zakresie zmalały, a tylko co siódmy - że wzrosły. Natomiast wśród badanych o poglądach prawicowych rozkład opinii jest odwrotny - co trzeci konstatuje wzrost możliwości oddziaływania na sprawy kraju, co piąty zaś jest przeciwnego zdania. Być może wskazuje to, że opinie na ten temat warunkowane są także generalnym stosunkiem do zmian, jakie zaszły po roku 1989.

Tabela 5

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy w ciągu ostatnich 10 lat możliwości wpływu ludzi takich jak Pan(i) na sprawy kraju:			
	zmały	pozostały bez zmian	wzrosły	Trudno powiedzieć
	w procentach			
UW	15	36	46	3
AWS	23	38	30	9
PSL	25	48	21	6
SLD	35	46	17	2
Niezdecydowani	27	42	5	26
Nie zamierzający głosować	26	50	11	13

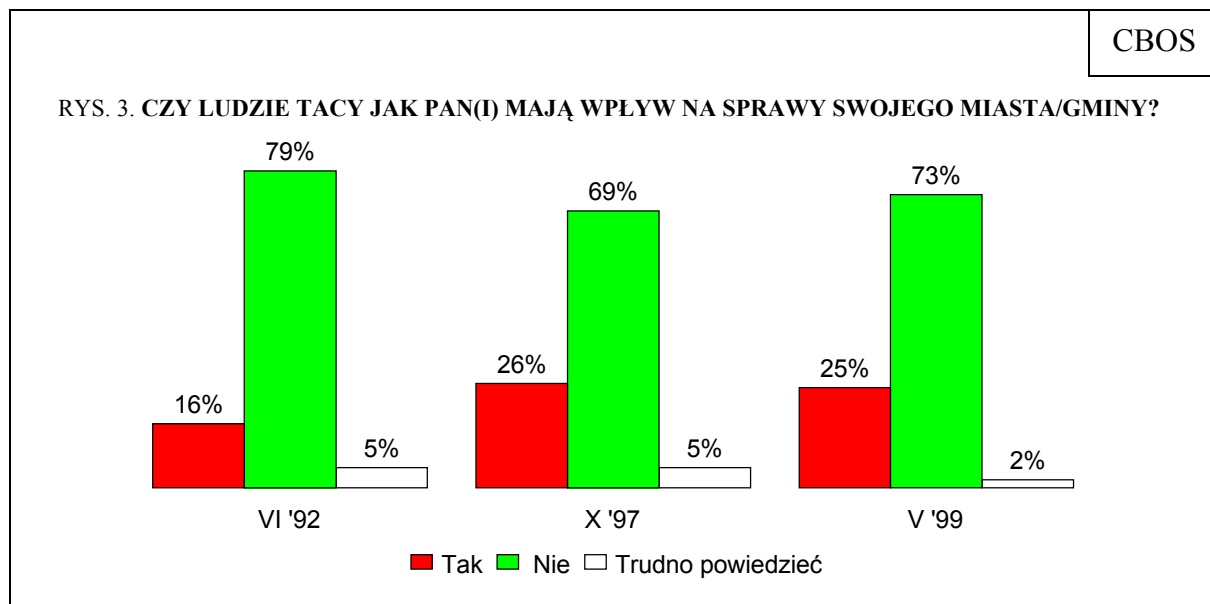
V Cramera=0,221

Sympatie polityczne badanych również wiążą się z ocenami wpływu zwykłych obywateli na sprawy publiczne. Być może usytuowanie na scenie politycznej partii, którą popiera respondent, oddziałuje w jakimś stopniu na opinie w omawianej sprawie. Jednocześnie zarówno zwolennicy ugrupowań koalicji rządowej, jak i partii opozycyjnych dość znacznie różnią się w opiniach na ten temat. Można przypuszczać, że odgrywają tu rolę także inne czynniki związane z pojmowaniem demokracji, które warunkują sympatyzowanie z konkretnymi partiami.

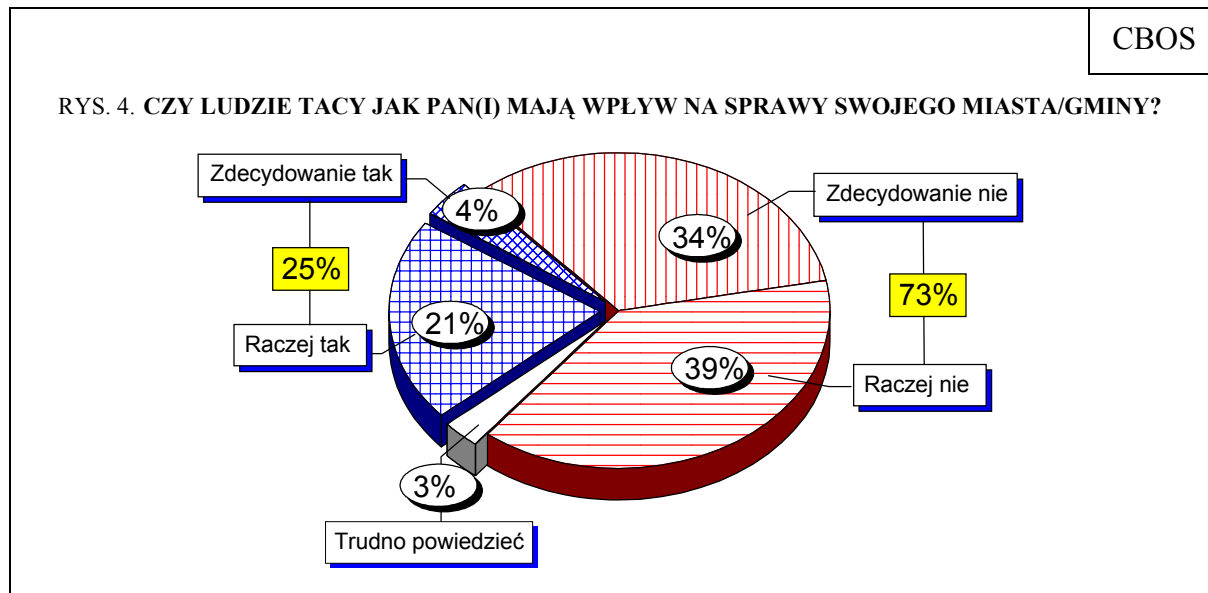
POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY LOKALNE

Nieco inaczej kształtuje się poczucie wpływu badanych na to, co dzieje się w ich miejscu zamieszkania. Przede wszystkim już w roku '92 dwukrotnie większa liczba Polaków była przekonana o istnieniu realnej możliwości oddziaływania na sprawy lokalne niż krajowe. Taki układ opinii na ten temat utrzymuje się nadal. Można przypuszczać, że wynika to stąd, iż badani dostrzegają więcej dostępnych sposobów wywierania wpływu na sprawy lokalne.

Ogólny kierunek zmian dotyczących poczucia wpływu na sprawy publiczne jest jednak podobny w obydwu wymiarach - krajowym i lokalnym. W październiku '97, kiedy to odnotowaliśmy wzrost poczucia oddziaływania na sprawy kraju, zwiększyło się ono także odnośnie do spraw lokalnych i praktycznie utrzymało na niezmiennym poziomie do maja '99, mimo że zmalało w tym czasie poczucie wpływu na sprawy kraju. Być może w pewnym stopniu czynnikiem wzmacniającym były wybory samorządowe '98, które przyczyniły się do tego, że ocena możliwości wpływu na sprawy lokalne się nie zmieniła.

W przeciwieństwie do spraw kraju, badani, którzy oceniają, że zwykli obywatele nie mają możliwości odgrywania istotnej roli w sprawach lokalnych, częściej udzielają odpowiedzi „raczej nie” niż „zdecydowanie nie”.

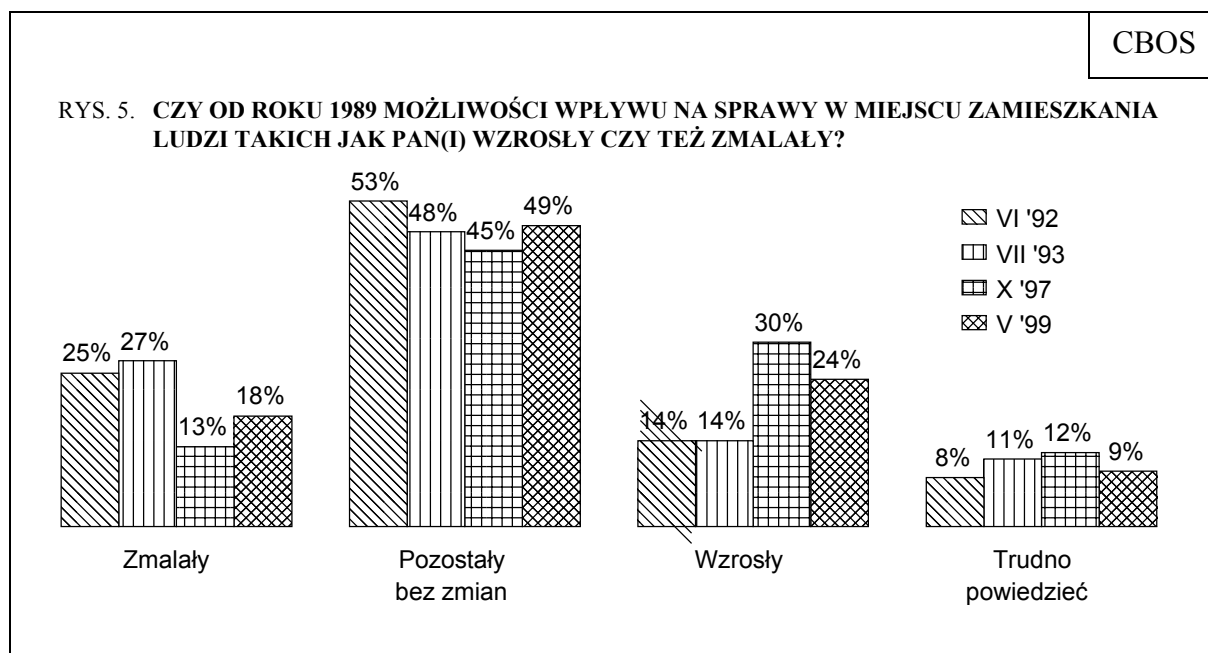

W odróżnieniu natomiast od spraw kraju, poczucie wpływu na sprawy lokalne nie zależy od poglądów politycznych, ale od miejsca zamieszkania badanych. Jedna trzecia mieszkańców wsi uważa, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na sprawy swojej gminy. Poczucie to jest mniejsze wśród mieszkańców małych miast (25% wskazań), jeszcze mniejsze zaś wśród ludności miast dużych i średniej wielkości (18-20%).

Także inne cechy pozycji społecznej w większym stopniu różnicują poczucie oddziaływania na sprawy lokalne. Spośród grup społecznych istnienie takiego wpływu najczęściej deklarują badani pracujący na własny rachunek, podczas gdy odnośnie do spraw kraju konstatowali je najrzadziej. Również rolnicy, którzy znacznie rzadziej niż pozostali mają poczucie wpływu na sprawy kraju, w stosunku do spraw lokalnych nie ustępują innym grupom, poza pracującymi na własny rachunek oraz kadrami kierowniczą i inteligencją. Wśród rolników poczucie wpływu na sprawy w ich miejscu zamieszkania występuje rzadziej niż wśród ogółu mieszkańców wsi⁶.

⁶ Patrz tabele aneksowe.

Także nieco inaczej niż w stosunku do spraw ogólnokrajowych oceniane są zmiany, jakie zaszły w tym zakresie w ostatniej dekadzie.

Wprawdzie - podobnie jak w stosunku do spraw kraju - największa grupa badanych (49%) sądzi, że od roku '89 możliwości oddziaływania zwykłych obywateli na sprawy lokalne się nie zmieniły, jednak wśród pozostałych częstsze jest przeświadczenie, że się zwiększyły (24%), niż przekonanie, że zmalały (18%).

★

★

★

Znaczna większość ankietowanych uważa, że ludzie tacy jak oni nie mają wpływu na sprawy publiczne - ani w skali kraju, ani lokalnej. Jednak dwukrotnie więcej badanych konstatuje istnienie takiego wpływu w zakresie spraw lokalnych niż krajowych. Opinia ta -

przede wszystkim, jeśli chodzi o sprawy kraju - w bardzo małym stopniu zależy od cech położenia społecznego badanych, w większym natomiast od poglądów i sympatii politycznych.

Zdaniem największej grupy badanych także przeobrażenia, jakie zaszły w Polsce po roku 1989, nie spowodowały zmian w zakresie możliwości oddziaływania na sprawy krajowe (44% wskazań) i lokalne (49%). Jednak ocena tych zmian, jeśli chodzi o sprawy kraju, w większym stopniu niż sama konstatacja istnienia wpływu lub nie, zależy od położenia społecznego badanych oraz ich poglądów i sympatii politycznych. Natomiast opinia o możliwości oddziaływania na sprawy lokalne zależy przede wszystkim od wielkości i charakteru miejsca zamieszkania, a nie od poglądów i sympatii politycznych.

Co do oceny po roku 1989 możliwości wpływu zarówno na sprawy kraju, jak i lokalne, trzeba pamiętać, że obecnie już dla dziesięciu roczników, które weszły w dorosłe życie po tej dacie, opinie na ten temat kształtują się na podstawie wiedzy „historycznej”, przekazywanej przez starsze pokolenie lub szkołę, a nie własnych doświadczeń.

Opracował

Michał STRZESZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na **sprawy kraju?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	11	87	2	1074
Płeć				
Mężczyźni	13	86	2	509
Kobiety	10	87	3	565
Wiek				
18-24 lat	17	81	2	154
25-34	12	86	2	190
35-44	11	88	2	211
45-54	10	89	1	211
55-64	10	85	4	137
65 lat i więcej	7	89	4	171
Miejsce zamieszkania				
Wieś	12	87	1	391
Miasto do 20 tys.	9	88	3	126
20 - 100 tys.	8	90	2	210
101 - 500 tys.	14	81	5	213
501 tys.i więcej mieszk.	11	89	0	134
Wykształcenie				
Podstawowe	8	88	4	313
Zasadnicze zawodowe	16	83	1	264
Średnie	9	89	2	400
Wyższe	15	84	1	98
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	20	78	3	79
Prac.umysł.niż.szczebła	13	85	1	109
Pracownicy fiz.- umysł.	12	88	0	94
Robotnicy wykwalifikowani	14	86	0	118
Robotnicy niewykwalifik.	12	87	1	40
Rolnicy	6	90	4	64
Pracujący na własny rach.	7	93	0	50
Bierni zawodowo				
Renciści	11	85	4	112
Emeryci	8	88	4	195
Uczniowie i studenci	15	81	4	71
Bezrobotni	10	87	3	89
Gospodynie domowe i inni	3	95	2	52
Pracuje w:				
sferze budżetowej	10	89	1	123
sekt. państw., publicznym	15	84	1	112
sp. wiaśc. pryw. i państwa	14	86	0	102
sekt. pryw. poza rolnict.	15	84	1	169
prywatnym gosp. rolnym	5	90	5	73
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	9	88	2	172
276 - 399	10	88	3	131
400 - 549	11	86	2	253
550 - 799	9	90	1	155
Powyżej 799 zł	17	80	3	152
Ocena własnych war. mater.				
Złe	6	91	3	359
Średnie	11	87	2	467
Dobre	18	80	2	248
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	9	86	5	73
Raz w tygodniu	11	87	2	541
1-2 razy w miesiącu	15	81	4	163
Kilka razy w roku	9	89	2	193
W ogóle nie uczestniczy	8	89	3	102
Poglądy polityczne				
Lewica	7	92	1	285
Centrum	13	87	1	267
Prawica	17	80	3	289
Trudno powiedzieć	7	88	5	230

Tabela 2. W ciągu ostatnich 10 lat w Polsce zaszło wiele zmian. Jak Pan(i) sądzi, czy w tym czasie możliwości wpływu na **sprawy kraju** ludzi takich jak Pan(i) zmalały czy też wzrosły?

(%)

	Zmalały	Pozostały bez zmian	Wzrosły	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	44	19	9	1074
Płeć					
Mężczyźni	29	42	21	7	509
Kobiety	25	46	17	12	565
Wiek					
18-24 lat	17	41	27	15	154
25-34	25	44	28	3	190
35-44	28	51	16	5	211
45-54	33	39	24	5	211
55-64	30	47	11	13	137
65 lat i więcej	29	44	7	20	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	25	48	16	10	391
Miasto do 20 tys.	35	43	14	7	126
20 - 100 tys.	32	41	16	11	210
101 - 500 tys.	24	42	25	9	213
501 tys. i więcej mieszk.	23	42	28	8	134
Wykształcenie					
Podstawowe	30	41	9	20	313
Zasadnicze zawodowe	29	48	19	3	264
Średnie	24	47	22	7	400
Wyższe	24	35	38	3	98
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	18	39	40	2	79
Prac. umysł. niż. szczebla	18	49	28	6	109
Pracownicy fiz. - umysł.	34	46	15	4	94
Robotnicy wykwalifikowani	30	42	24	4	118
Robotnicy niewykwalifik.	30	47	13	11	40
Rolnicy	36	35	15	14	64
Pracujący na własny rach.	25	40	35	0	50
Bierni zawodowo					
Renciści	27	51	11	11	112
Emeryci	34	42	8	17	195
Uczniowie i studenci	13	31	37	19	71
Bezrobotni	29	59	6	6	89
Gospodynie domowe i inni	23	49	16	12	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	22	44	26	9	123
sekt. państw., publicznym	36	42	19	3	112
sp. właśc. prywat. i państwa	24	45	28	3	102
sekt. prywat. poza rolnictw.	21	48	28	3	169
prywatnym gosp. rolnym	37	39	13	11	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	29	54	10	7	172
276 - 399	35	39	20	7	131
400 - 549	27	45	16	12	253
550 - 799	27	45	20	8	155
Powyżej 799 zł	21	38	33	9	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	32	44	13	11	359
Średnie	27	45	19	9	467
Dobre	21	43	28	8	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	30	44	11	15	73
Raz w tygodniu	28	46	18	8	541
1-2 razy w miesiącu	24	41	26	9	163
Kilka razy w roku	30	44	17	9	193
W ogóle nie uczestniczy	20	45	21	13	102
Poglądy polityczne					
Lewica	31	50	15	4	285
Centrum	28	44	21	7	267
Prawica	22	42	31	6	289
Trudno powiedzieć	28	41	7	23	230

Tabela 3. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na **sprawy swojego miasta/gminy?**

	(%)			Liczba osób
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
Ogółem	25	73	2	1074
Płeć				
Meżczyźni	29	68	3	509
Kobiety	21	77	2	565
Wiek				
18-24 lat	28	69	3	154
25-34	31	68	1	190
35-44	22	76	2	211
45-54	31	67	2	211
55-64	17	79	3	137
65 lat i więcej	16	80	4	171
Miejsce zamieszkania				
Wieś	33	65	2	391
Miasto do 20 tys.	25	71	3	126
20 - 100 tys.	20	79	1	210
101 - 500 tys.	18	77	5	213
501 tys.i więcej mieszk.	18	81	1	134
Wykształcenie				
Podstawowe	22	73	5	313
Zasadnicze zawodowe	24	74	2	264
Średnie	26	73	1	400
Wyższe	32	67	2	98
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	37	61	2	79
Prac. umysł. niż. szczebla	27	73	0	109
Pracownicy fiz. - umysł.	22	74	4	94
Robotnicy wykwalifikowani	21	74	5	118
Robotnicy niewykwalifik.	39	61	0	40
Rolnicy	27	67	6	64
Pracujący na własny rach.	41	59	0	50
Bierni zawodowo				
Renciści	18	77	4	112
Emeryci	18	79	3	195
Uczniowie i studenci	25	72	2	71
Bezrobotni	28	72	0	89
Gospodynie domowe i inni	18	82	0	52
Pracuje w:				
sferze budżetowej	33	63	4	123
sekt. państw., publicznym	23	76	1	112
sp. właśc. pryw. i państwa	20	79	1	102
sekt. pryw. poza rolnict.	35	63	2	169
prywatnym gosp. rolnym	28	67	5	73
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	24	74	2	172
276 - 399	18	80	2	131
400 - 549	26	74	1	253
550 - 799	20	76	3	155
Powyżej 799 zł	28	69	3	152
Ocena własnych war. mater.				
Złe	22	75	3	359
Średnie	24	73	3	467
Dobre	30	68	2	248
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	18	79	2	73
Raz w tygodniu	26	70	4	541
1-2 razy w miesiącu	26	74	1	163
Kilka razy w roku	25	75	0	193
W ogóle nie uczestniczy	22	75	3	102
Poglądy polityczne				
Lewica	29	70	1	285
Centrum	26	71	2	267
Prawica	23	74	3	289
Trudno powiedzieć	20	75	4	230

Tabela 4. W ciągu ostatnich 10 lat w Polsce zaszło wiele zmian. Jak Pan(i) sądzi, czy w tym czasie możliwości wpływu na **sprawy w miejscu zamieszkania** ludzi takich jak Pan(i) zmalały czy też wzrosły?

(%)

	Zmalały	Pozostały bez zmian	Wzrosły	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	18	49	24	9	1074
Płeć					
Mężczyźni	21	47	25	6	509
Kobiety	16	51	22	11	565
Wiek					
18-24 lat	13	47	28	12	154
25-34	18	48	30	4	190
35-44	17	56	22	5	211
45-54	18	48	30	4	211
55-64	20	52	16	12	137
65 lat i więcej	24	45	13	18	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	17	53	20	10	391
Miasto do 20 tys.	19	50	25	6	126
20 - 100 tys.	24	43	23	10	210
101 - 500 tys.	19	47	26	9	213
501 tys. i więcej mieszk.	14	51	29	6	134
Wykształcenie					
Podstawowe	24	43	15	18	313
Zasadnicze zawodowe	16	61	19	4	264
Średnie	16	49	29	6	400
Wyższe	16	38	40	6	98
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	13	43	39	6	79
Prac. umysł. niż. szczebla	15	47	34	5	109
Pracownicy fiz. - umysł.	21	54	20	5	94
Robotnicy wykwalifikowani	17	52	25	5	118
Robotnicy niewykwalifik.	13	55	23	9	40
Rolnicy	28	43	19	9	64
Pracujący na własny rach.	12	48	40	0	50
Bierni zawodowo					
Renciści	19	55	14	12	112
Emeryci	25	45	15	15	195
Uczniowie i studenci	10	37	36	17	71
Bezrobotni	19	63	13	4	89
Gospodynie domowe i inni	15	51	24	10	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	14	45	33	8	123
sekt. państw., publicznym	21	50	27	2	112
sp. właśc. prywat. i państwa	20	49	27	3	102
sekt. prywat. poza rolnictw.	11	53	31	5	169
prywatnym gosp. rolnym	30	45	17	8	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	21	55	17	8	172
276 - 399	25	46	21	8	131
400 - 549	17	53	21	9	253
550 - 799	19	50	23	8	155
Powyżej 799 zł	15	42	35	9	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	21	53	16	10	359
Średnie	20	49	24	8	467
Dobre	12	44	35	8	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	24	41	25	10	73
Raz w tygodniu	18	51	22	8	541
1-2 razy w miesiącu	16	51	24	9	163
Kilka razy w roku	22	46	25	8	193
W ogóle nie uczestniczy	14	49	26	11	102
Poglądy polityczne					
Lewica	19	51	27	3	285
Centrum	21	50	23	7	267
Prawica	15	48	32	5	289
Trudno powiedzieć	19	48	10	22	230